

'L'últim dia abans de demà', d'Eduard Márquez

A la seva darrera obra l'autor fa un pas endavant vers l'essència, amb un llenguatge poètic i minimalista fins a l'extrem

DAVID SERRANO / Text i imatges

La capsa de Nivea amb les figures reals

Resulta curiós que, una vegada més, la història literària de l'Eduard es creui amb la meua, perquè d'alguna manera aquest també és el meu últim dia abans de demà, a *Quadern*. Casualitats de la vida. O potser no són casualitats, i per això em confesso seguidor incondicional de Hans Jean Arp.

Una de les virtuts de la literatura de Márquez és que mai no et deixa indiferent. Márquez sedueix per la seva prosa poètica, mil·limètrica, mesurada al detall, precisa, concisa, que, malgrat això, s'expandeix dintre nostre amb la conformació d'universos inesperats. Però no només és una qüestió formal, perquè Márquez colpeix de manera efectiva l'ànima del lector mitjançant temes de gran calat humà i pretextos feridors, situats al límit.

Amb *L'últim dia abans de demà*, Márquez fa un pas endavant. Un pas valent. Un pas decidit, ferm, sòlid, potent. I agosarat perquè ens marca els límits, desconeguts per ara més proper a l'abisme. D'acord amb el seu lema obsessiu de "menys és més" em recorda algun dels grans pintors clàssics: educats en l'exquisida escola del retrat del cos humà (el domini de la llengua en l'escriptura) per progressar vers l'abstracció, que en Márquez seria l'evolució vers l'essència. El llenguatge deixa de ser un filtre que s'interposa inexorablement entre l'autor i el lector, fins al punt

Márquez, pensatiu, en un moment de la conversa

que s'essencialitza, no fa nosa i, alhora, esdevé poètic, minimalista fins a l'extrem. I s'estén també a la tipografia i la puntuació. Això obliga, lògicament, a trobar els temes i els motius que, per si mateixos, siguin prou potents per aconseguir el que tenim al davant, un artefacte sòlid, potent, trasbalsador. I la veritat és que des de la primera línia Márquez aconseguix atrapar-nos sota la pretesa lleugeresa dels 623 grams. Ens té sota les seves ordres, fent-nos moure com un titella; feia temps que no tenia la consciència de ser sotmès d'una manera tan subtil a aquest mecanisme de manipulació. Diu i fa el que vol amb el lector. Tot és imprescindible i és al servei d'absorbir-nos, de no deixar-nos abaixar la mirada fins que no hem arribat a la darrera línia, exhausts, sacsejats. Llavors notem la seva mirada còmplice, interrogadora, enjogassada.

El pretext que origina la història: la trobada amb un company d'escola convertit en captaire, ofereix en safata la necessitat que sentia Márquez de feia temps per passar comptes amb el seu passat a través del seu mitjà d'expressió: la literatura. Aquest encaix perfecte és el que l'obliga a defugir la indeterminació temporal i el distanciament geogràfic de novel·les anteriors (*Cinc nits de febrer*, *El silenci dels arbres*, *La decisió de Brandes*) per mostrar-nos un temps i un espai concrets que despullen determinats fragments, traumàtics especialment, del passat de l'autor. La vinculació emocional, encara que continguda, pròpia dels personatges i esdeveniments escollits, rebla el clau de la magnitud de la tragèdia que s'amaga rere els dics de contenció de què parla Salter a l'inici; i que curiosament trobem ja anunciat premonitòriament a *Cinc nits de febrer* (p. 27). Esdevé així, un dels grans temes recurrents de la narrativa de Márquez.

És ben probable, fent crítica-ficció, que aquest aterrament a què és veu obligat Márquez com a conseqüència de la seva decisió, acosti nou públic lector a l'autor. Un nou públic que haurà de saber apreciar com, rere la simplicitat formal, hi ha un ingent

Márquez amb la portada entre braços

esforç de treball amb la llengua. Treball que només es permet algun respir expansiu quan l'entrada dels móns onírics generats per l'LSD així ho exigeixen. Al lector, nou o seguidor de la llarga trajectòria de Márquez (que hauria de ser objecte d'anàlisi ja), li caldrà una dosi conscient d'autodisciplina per no deixar-se dur pel ritme trepidant que imposa el temps intern (tot plegat passa amb poc temps) i l'estructura, construïda sobre la base de brevíssims fragments.

La novel·la s'estructura a partir d'una relació incontenible entre un present dolorós i els records fragmentaris del passat que han dut el protagonista fins on es troba, al llindar de l'abisme. Així, el flux entre passat i present és frenètic, vigorós, imparabile. El pretext del retrobament no fa sinó obrir la porta a les conseqüències imprevisibles, però comprensibles, que pot tenir incorporar un "estrany" a una vida que ja no és la de fa vint anys. Cada un dels elements que serveixen per reconstruir el puzzle d'unes vides desaprovades és escollit amb precisió de cirurgia. En primer lloc l'univers sòrdid i pervers de l'escola catòlica, analitzada amb tota la fredor que permet la seva brutalitat, i que fins i tot es permet el cinisme hiperbòlic d'un personatge literari (i real) genial: l'hermano Estruch, una gran troballa. Més endavant el món de la universitat que comença a descobrir els espais de llibertat i que s'aboca al lema del sexe, drogues i rock'roll, amb la figura central d'una *femme fatale* abocada al desastre en l'eix d'un intrigant triangle amorós. I finalment el món adult, el

Amb el llibre de Gil de Biedma que apareix a la novel·la

món en què els somnis esdevenen paradisos perduts, i on la realitat no és sinó la d'acabar fent fotocòpies. Un univers d'individus que han buscat debades la seva identitat, que intenten donar sentit a llurs vides mitjançant diverses formes d'art: la poesia, la fotografia, el cinema... o que directament, tot i les seves potencialitats intel·lectuals, hi renuncien, amb la qual cosa no fan sinó anunciar el seu tràgic destí. Cap d'ells ha estat capaç de superar la por dels discs, si de cas només en algun moment, convertit en veritable moment de felicitat; una felicitat inabastable, fugissera, llunyana pel pànic. Uns personatges que es mouen, imprecisos com els ninots fets amb escurapants, cercant l'afecte, la comprensió, l'estimació, però incapaços, com les pròpies articulacions d'aquests ninots, de mostrar-les, de reconèixer-les en l'altre, o de mantenir-les quan es tenen, de valorar-les. Perquè, quan això ho arriben a fer, si és que ho fan, ja és massa tard. Quan s'han deixat esquerdar els discs de contenció, les seves conseqüències menen inexorablement cap al desastre.

La potencia agredolça d'haver deixat esberlar les bigues de Salter, els discs de contenció de *Cinc nits...*, es troba en la paradoxa que, mentre la incapacitat del protagonista de preveure les conseqüències de l'entrada d'un element estrany en el seu present, que no fa sinó disparar els fantasmes del passat, el condueixen vers una tragèdia personal trasbalsadora, alhora, no és sinó aquesta tragèdia la que li permet, per fi potser, reconèixer les claus per afrontar el seu "demà". Un preu molt alt, segurament massa alt. Però, malgrat tot, hi ha un "demà".

Després d'aquesta fascinant aposta literària, s'obre un camí intrigant a l'espera de la propera, una espera apassionant. Com el bon vi, ara el que toca però és paladejar-la, assaborir-la de nou amb calma.

Eduard Márquez. *L'últim dia abans de demà*.
Barcelona: 2011. Empúries. ISBN: 978-84-9787-685-8

ENTREVISTA AMB EDUARD MÀRQUEZ

“Segurament els meus llibres són molt durs però alhora sempre tenen un marge per a l’esperança”

DAVID SERRANO / Text i fotografies

Quedem a casa seva. És com el seu univers literari, acollidor, ordenat de manera personal, succinta, minimalista m’atreviria a dir. Records de cada llibre en algun racó o altre. L’estudi convida al treball, a la lectura, i, ell, a la conversa amistosa, com sempre, i alhora profunda, que intenta anar al moll de l’os de continguts, de decisions tècniques preses, de voluntats compartides, de recerca dels objectius proposats.

L’atzar és a l’origen, com en les novel·les anteriors, del pretext que mou la novel·la...

Sí, ha estat un regal. Fa cinc anys, passejant pel centre de Barcelona, em vaig trobar un dels meus millors amics d’infantesa convertit en captaire, amb un carretó del súper, cosses i cartons, tenia una harmònica a les mans.

I en aquell moment quina reacció té més força, la de veure-hi el fil d’una narració o la d’anar-lo a trobar?

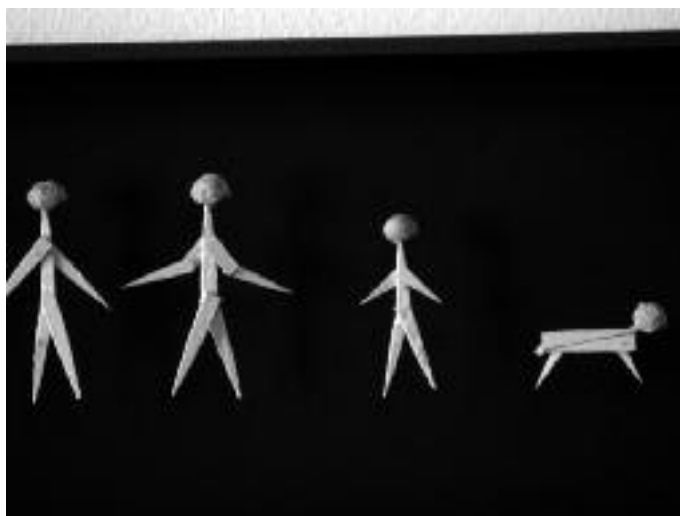
No vaig saber què fer. Me’l vaig mirar de lluny una bona estona però no vaig gosar acostar-m’hi. Feia vint anys de l’última vegada que ens havíem vist! Me’n vaig penedir, i va ser llavors que vaig creure que era un bon motiu per a una novel·la. Per respondre a la pregunta que em corsecava: què hauria passat si m’hi hagués acostat?

Imagino que aquesta anècdota que inexorablement et trasllada a la infantesa és la que provoca que et plantegis defugir allò que havia estat un element recurrent a les tres darreres novel·les: *Cinc nits de febrer*, *El silenci dels arbres* i *La decisió de Brandes*, és a dir, defugir la indeterminació temporal i el distanciament geogràfic?

Feia anys que tenia la intenció de recuperar alguns fets i circumstàncies de la meva infantesa i de la joventut, sobretot perquè tard o d’hora sents la necessitat d’estirar els fils del passat per veure què en surt. Més encara en el meu cas, en què la memòria ha estat i continua sent una de les meves obsessions literàries. En certa manera, trobar el meu antic amic va ser un pretext perfecte per intentar-ho. Per tant, he hagut de sotmetre’m a les imposicions de la pròpia història, i això vol dir parlar del barri on vivia, de l’escola, de la universitat...

Hi percebo un grau de despullament profund, sota el qual hi noto també probablement una necessitat d’expiació, d’airejament purificador de moments i experiències que es situen en els límits d’una experiència no convencional, per dir-ho d’alguna manera. Has estat agosarat, penso...

Bueno... hi ha els efectes devastadors del pas per una escola de

Muntatge de fotograma de films fets amb escuradents

capellans, amb tota la seva càrrega de violència i de persuasió, la família tradicional, els amics, la música, l’ambient dels primers anys de la transició tenint 15 anys... Massa joves per segons què i massa grans per no desapropiar les primeres esclertes de descontrol, de sexe, droga, rock’n roll... tòpic però així era...

Passa l’estona comentant els pretextos basats en la experiència, mostrant-me alguns dels elements físics que formen part de la pròpia novel·la, com els ninots fets d’escuradents guardats en un pot de Nivea, les cartes de l’Espanyol amb senyores lleugeres de roba, el llibre de Gil de Biedma, la revista universitària amb coberta de Tàpies... Però anem als temes, la teva novel·la no deixa d’investigar sobre si allò que Salter diu al començament realment és així o exagera...

Fonamentalment, la novel·la parla de la fragilitat que ens envolta i dels dics, aparentment segurs, amb què intentem protegir les nostres vides. La pregunta que es fa James Salter és fonamental: “¿Què passarà quan les bigues que tenim sobre els nostres caps, com acaba passant sempre, comencin a cedir i a esfondrar-se? Bona pregunta, no?”

Introduir un element estrany en una vida que res no té a veure amb la de fa vint anys, juntament amb totes les renúncies que ha exercit el protagonista durant tot aquest temps, han de tenir unes conseqüències devastadores, però, alhora resulta sorprenent que tot plegat deriva en una paradoxa: fer-ho implica des-

Márquez en un moment de l'entrevista

trucció i mort, i ahora, fer-ho implica regeneració final. Un bri d'esperança en una història trasbalsadora com poques...

Jo sempre he estat una persona positiva, ja ho saps... Quan la gent em diu que els meus llibres són molts durs, jo he de reconèixer que segurament que és així però, ahora, sempre tenen un marge per a l'esperança i per a la capacitat de tirar endavant, de refer camins...

Buscaves la transparència i t'has esforçat a trobar-la. El teu estil és més auster que mai, més minimalista, fins i tot tipogràficament, però ahora és suggerent, emotiu en la justa mesura, corgaçador amb mestria, poètic. Un esforç d'estil, de llengua, que lluny d'aparentar simplicitat demostra un domini sobre l'eina exemplar. Un domini que obliga a aturar el ritme trepidant que imposa la trama i l'escassetat de text, ben cert, i si cal tornar enrere per copsar cada detall, imprescindible...

Sí, és un perill això... però és interessant això que dius... rellegir, ben poc ho fem. Però jo segueixo pensant que "menys és més". I la poesia és allí, ves, segueixo pensant que el llenguatge poètic, amb la seva atenció a la musicalitat i l'eufonia, és una molt bona base per treballar en una novel·la.

Continuem parlant estona i estona. Fem les fotos amb la fotografia que el va trasbalsar i que va originar unes dels personatges centrals de la joventut del protagonista. Incorporo temes a la crítica que trobareu en aquestes pàgines, i pendent queda una llarga estona de gravació que tindreu a disposició a: www.dserranoblanquer.wordpress.com La novel·la encara té tot el camí per fer, el dels lectors, i nosaltres encara un llarg camí d'amistat, com fins ara, com d'ara en endavant, perquè en això les bigues de Salter no hi tenen cabuda. Serà en altres converses, en altre mitjans, però ens retrobarem aviat.

NOVETAT

Juan Camacho Ferrer (1919-2009) es una figura excepcional del exilio republicano español, un andaluz que vivió en primera persona todos los grandes dramas del siglo XX: la emigración económica a Francia, el regreso a una Cataluña en plena efervescencia, la Guerra Civil española, los campos franceses, el combate contra la Alemania de Hitler y la deportación a los campos nazis, antes del exilio definitivo al Río de la Plata, primero a Argentina y luego a Uruguay.

Combinando la anécdota y el testimonio íntimo con la reflexión ética y filosófica, *Un cadáver en el espejo* es más que una biografía de Juan Camacho. David Serrano Blanquer se adentra en el mundo de los campos y recoge las pulsaciones del testimonio para registrar, más allá del lenguaje verbal, los sentimientos, los silencios y las emociones de un drama, el de la deportación de los republicanos a los campos nazis, que forma ya parte de nuestro patrimonio democrático.

DE VENDA EN LLIBRERIES

